

ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Εἰς τὸ δεύτερον ἐκ τῶν ἀνωτέρω δημοσιευμένων¹ δύο ἐγγράφων τῆς ἱεραῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου καὶ ἀφορώντων εἰς μονὰς τῆς Θεσσαλονίκης ἀναφέρονται τὸ 1502 σταυροφόροι μετὰ τῶν κληρικῶν, οἱ ὅποιοι συνεσκέφθησαν μετὰ τοῦ μητροπολίτου ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἐγγράφου καὶ συνυπέγραψαν μετ' αὐτοῦ τοῦτο. Οἱ σταυροφόροι οὗτοι, ὡς παρατηρεῖ ὀρθῶς ὁ κ. Κ υ ρ ι α κ ῖ δ η ς,² πρέπει νὰ ἦσαν ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, φέροντες σταυρὸν ὡς διακριτικὸν γνώρισμα τοῦ ἀξιώματός των.

Συμπληρωματικῶς διὰ τοὺς σταυροφόρους τούτους ἐν Θεσσαλονίῃ θὰ εἶχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς. Εἰς τὰ Acta patriarchatus Constantinopolitani εἶναι δημοσιευμένον «γράμμα» τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰσιδώρου μὲ χρονολογίαν Αὐγούστος 1347, ἐπιβεβαιοῦν πρόσταγμα τοῦ αὐτοκράτορος προηγηθέν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐχορηγεῖτο εἰς «..τοὺς πρώτους τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης» τὸ προνόμιον νὰ φέρουν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς των. Διὰ τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος ἐξασφαλίζεται ἡ χορηγηθεῖσα εἰς τοὺς ἐν λόγῳ ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας τιμὴ ἐν τῷ μέλλοντι «κατὰ διαδοχὴν τὸν ἑξῆς ἅπαντα καὶ διηνεκῆ χρόνον». Τὸ βραχὺ κείμενον τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος ἔχει ὀλόκληρον ὡς ἑξῆς: «Ἐπειδὴ ὁ κράτιστος καὶ ἅγιός μου αὐτοκράτωρ τῆς εἰς τὸ ἔνθεον αὐτοῦ κράτος καθαῆς εὐνοίας ἀμειβόμενος τοὺς ἐντιμοτάτους καὶ πρώτους τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, τὸν οἰκονόμον, τὸν σακελλάριον, τὸν σκευοφύλακα, τὸν χαρτοφύλακα, τὸν σακελλίου καὶ τὸν πρωτέκδικον, διωρίσατο φορεῖν ἐπάνω τῶν σκιαδίων αὐτῶν σταυρούς, ἐδέησε δὲ ἐπὶ τῷ ἀπολυθέντι ἐπὶ τούτῳ σεπτῷ προστάγματι γράμμα προβῆναι ἡμέτερον, ἀκολούθως καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν πράττουσα τῇ βασιλικῇ ταύτῃ φιλοτιμίᾳ καὶ τιμῇ τὸ παρὸν αὐτῆς ἀπολύει γράμμα, δι' οὗ καὶ παρακελεύεται κρατεῖν καὶ ἐνεργεῖσθαι τοῦτο κατὰ διαδοχὴν τὸν ἑξῆς ἅπαντα καὶ διηνεκῆ χρόνον εἰς τοὺς εἰρημένους ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας, καθὼς τὸ σε-

¹ Βλ. ἀνωτέρω, σ. 363 κέ.

² Βλ. παρατηρήσεις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου ἀνωτέρω, σ. 372 κέ., ἰδίᾳ σ. 374.

πτὸν διορίζεται πρόσταγμα, ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγένετο καὶ ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς ἀσφάλειαν μηνὶ αὐγούστῳ ἰνδ. ιε'». ¹

Ὁ ἐκδίδων τὸ πατριαρχικὸν γράμμα οἰκουμενικὸς πατριάρχης εἶναι ὁ Θεσσαλονικεὺς καὶ φίλος τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ Ἰσίδωρος, πρόην μητροπολίτης Μονεμβασίας (ψιλῶ τίτλῳ μόνον), διαδεχθεὶς τὴν 17ην Μαΐου 1347 τὸν φιλοβαρλααμίτην πατριάρχην Ἰωάννην ΙΔ' τὸν Καλέκαν καὶ διοικήσας τὴν Ἐκκλησίαν μέχρι τοῦ 1350, ὅποτε ἀπεσύρθη τῶν πραγμάτων αὐτῆς. ² Τὴν πρᾶξιν ταύτην τοῦ πατριάρχου, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος, τοῦ αὐτοκράτορος χορηγήσαντος τὴν τιμὴν, ἐπένευσεν, ὅπως οἱ ἀνώτατοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης φορῶσιν ἐπὶ τῶν σκιαδίων αὐτῶν σταυροῦς, ἐγνώριζε καὶ ὁ συντάξας τὴν Νέαν Ἐκθεσιν τῶν ὑπὸ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκοπῶν, ἐπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων. ³

Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης τὸν Αὐγούστον τοῦ 1347, ὅποτε ἔφθασε τὸ πατριαρχικὸν γράμμα, ἦτο ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, εὐρισκόμενος ἀκόμη τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ ὡς μητροπολίτου Θεσσαλονίκης ἐγένετο ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν 17ην Μαΐου, ὅποτε εἶχεν ἐκλεγῆ ὁ Ἰσίδωρος οἰκουμενικὸς πατριάρχης. ⁴ Ἦτο λοιπὸν μητροπολίτης τὸν Αὐγούστον τοῦ 1347, ὅποτε ἐξεδόθη τὸ πατριαρχικὸν γράμμα, δὲν εὐρίσκετο ὅμως εἰς Θεσσαλονίκην, παραμείνας εἰς Κωνσταντινούπολιν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. ⁵

Αὐτοκράτωρ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ χορηγὸς τῆς τιμῆς εἶναι ὁ Ἰωάννης Γ' ὁ Καντακουζηνὸς (1347 - 1354), φίλος καὶ προστάτης τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ.

¹ Μ Μ, Ι, σ. 258.

² Μ Μ, Ι, σ. 256: *Μηνὶ μαΐῳ, ἐπτακαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ, πέμπτῃ, ἰνδ. ιε'. προσβλήθη ὁ παραγιώτατος ἡμῶν δεσπότης ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, κῶθ Ἰσίδωρος...* Πρβ. Μ α ν ο υ ἡ λ Ἰ. Γ ε δ ε ὡ ν, Πατριαρχικοὶ πίνακες, σ. 422.

³ Ρ ἄ λ λ η - Π ο τ λ ῆ, Σύνταγμα κτλ., τόμ. 5, σ. 503: *Ἰστέον δέ, ὅτι μητροπολίτην ἔτρονον οὐκ οὔδαμεν γράφοντα τό, ἡ μετριότης ἡμῶν, εἰμὴ μόνον τὸν Θεσσαλονίκης ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸν καὶ μόνον. Ἐγένετο δὲ καὶ τοῦτο νεωστί ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅτε καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Θεσσαλονικέων ἐκκλησιαστικῶν ἔβαλλον τοὺς σταυροὺς ἐν τοῖς σκιαδίοις αὐτῶν.* Πρβ. Γ ε δ ε ὡ ν, ἐνθ' ἄν. σ. 424 καὶ σημ. 628.

⁴ Βλ. Φ ι λ ο θ ἔ ο υ, Ἐγκώμιον Παλαμᾶ. Ρ. Gr. 151, col. 613 B: *«Ἰσίδωρος μὲν ὁ θεῖος τῶν οἰάκων ἐπιλαμβάνεται τῆς κοινῆς ἐκκλησίας, Γρηγόριος δὲ ὁ μέγας εὐθὺς μετ' αὐτὸν τε καὶ δι' αὐτοῦ τῶν τῆς θαυμαστῆς ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκης φημὶ τῆς μεγάλης...».* Πρβ. L. P e t i t, Les évêques de Thessalonique. ΕΟ 5 (1901 - 1902), σ. 92.

⁵ Μ Μ, Ι, σ. 260 (Αὐγ. 1347). Α ὐ τ ὄ θ ι, σ. 261 (Σεπτ. 1347): *«τῶν ἰερωτάτων ἀρχιερέων... τοῦ Θεσσαλονίκης...».* Ὁ μὴ ὀνομαζόμενος Θεσσαλονίκης εἶναι ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς, ἐκλεγείς Θεσσαλονίκης πρὸ μηνῶν. Πρβ. L. P e t i t, ἐνθ' ἄν. 92/3.

Ἡ φιλικὴ πρὸς τοὺς Ἡσυχαστὰς καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Γρηγόριον Παλαμᾶν χειρονομία αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος, διὰ τῆς ὁποίας τὸν Αὐγουστον τοῦ 1347 ἐπεξετάθη τὸ πρῶτον καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων τῆς Θεσσαλονίκης τὸ τιμητικὸν προνόμιον τῶν πατριαρχικῶν ἐκκλησιαστικῶν τοῦ σταυροφορεῖν, εἶναι χαρακτηριστικὴ τοῦ θριάμβου τῶν Ἡσυχαστῶν τὸ ἔτος 1347.¹ Τιμᾶται δι' αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς κοιτίδος τῶν Ἡσυχαστῶν. Τιμᾶται ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ὁ μητροπολίτης αὐτῆς Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ κατὰ τῆς αἰρέσεως τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου θριαμβεύσας φίλος τοῦ αὐτοκράτορος, θηρεύεται δὲ συγχρόνως καὶ ἡ εὐνοία τῆς πόλεως, χρήσιμος εἰς τοὺς γνωστοὺς δυναستικοὺς ἀγῶνας τοῦ Καντακουζηνοῦ.

Οἱ ἀξιωματοῦχοι οὗτοι τῆς Ἐκκλησίας Θεσσαλονίκης μετὰ τῆς τιμητικῆς ταύτης διακρίσεως σφύζονται ἀκόμη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1502 ἐν πλήρει Τουρκοκρατίᾳ, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐγγράφου τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου.

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

¹ Εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ τῆς πτώσεως τοῦ φιλοβαρλααμίτου πατριαρχοῦ Ἰωάννου ΙΔ' τοῦ Καλέκα οἱ Ἡσυχασταὶ ἐθριαμβεύσαν καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ 1347 εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Θεσσαλονίκης ἔχομεν πάντοτε ἡσυχαστὰς μητροπολίτας. Πρβ. L. P e t i t, ἐνθ' ἄν. σ. 92.